

ІНСТИТУЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ СУДОВОГО ДИСКУРСУ (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКОЇ ЗАХИСНОЇ ПРОМОВИ)

Куковська В. І.

кандидат філологічних наук,

асистент кафедри англійської мови

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

вул. Садова, 2, Чернівці, Україна

orcid.org/0000-0003-1657-1134

v.kukovska@chnu.edu.ua

Ключові слова: *статусна орієнтованість, судовий комунікативний простір, регламентоване спілкування, виступ адвоката, компететивність.*

Стаття присвячена вивченню інституційних ознак американської адвокатської промови, яка є одним із прикладів функціонування судового дискурсу. Проблема визначення дискурсу як лінгвістичного поняття невід'ємно пов'язана із проблемою тексту, його творення і наративних особливостей. Набуваючи індивідуального змісту разом із фоновими знаннями й екстралінгвістичними чинниками, що з'являються внаслідок інтерпретативної діяльності суб'єкта, текст перетворюється на дискурс. Захисний виступ адвоката функціонує у межах судового дискурсу, який характеризується високим рівнем організованості та контрольованими мовленнєвими подіями, що регулюють соціальні відносини у межах судового засідання. Зазначимо, що судовому спілкуванню властиві чіткий розподіл комунікативних ролей, типовість презентації інформації та властивість переконання. Учасниками судового дискурсу є як професіонали, так і прості громадяни, проте кількість ролей і функції учасників судової дискусії чітко визначені на законодавчому рівні. Незважаючи на регламентованість і ритуалізованість судового комунікативного процесу, судовому дискурсу притаманний інтерактивний характер, який проявляється навіть у монологічних відрізках судового засідання, де задля підтримки кооперації з іншими комунікантами судового обговорення учасниками дискурсу обираються стратегічні та тактичні мовленнєві засоби, що відповідають їхнім власним комунікативним завданням. Судовому дискурсу характерна варіативність мисленнєвої діяльності учасників судового засідання, на яку мають неабиякий вплив національні ментальні особливості. Під час судового процесу у разі зміни комунікативної ситуації професійні учасники судового засідання адаптують обрані ними стратегії та тактики мовленнєвої поведінки задля влучного відображення своїх переконань у чітко структурованому комунікативному просторі. Функціонування промови адвоката як складової частини судового дискурсу характеризується одночасним поєднанням рис персонального (як публічна промова) й інституційного дискурсу. Інституційність захисної промови виявляється у її зовнішніх процедурних ознаках, статусній орієнтованості, адресованості, чіткій ритуалізованості побудови та місця її проголошення під час судового засідання.

INSTITUTIONAL FEATURES OF JUDICIAL DISCOURSE (ON THE MATERIAL OF THE AMERICAN DEFENSE ATTORNEY'S SPEECH)

Kukovska V. I.

*Candidate of Philological Sciences,
Assistant at the English Language Department
Yurii Fedkovich Chernivtsi National University
Sadova str., 2, Chernivtsi, Ukraine
orcid.org/0000-0003-1657-1134
v.kukovska@chnu.edu.ua*

Key words: *status orientation, judicial communicative space, regulated communication, defense attorney's speech, competitiveness.*

The article is devoted to the study of the institutional features of the American defense closing argument which is one of the examples of the judicial discourse functioning. The problem of defining discourse as a linguistic concept is inextricably linked with the problem of the text, its creation and narrative features. Acquiring individual content together with background knowledge and extralinguistic factors that appear as a result of the subject's interpretive activity, a text becomes a discourse.

A defense closing argument functions within a judicial discourse characterized by a high level of organization and controlled speech events that regulate social relations within a court hearing. It must be noted that judicial communication is characterized by a clear division of communicative roles, the typical presentation of information and the property of persuasion. Participants in judicial discourse are both professionals and ordinary citizens, but the number of roles and functions of participants in judicial debate are clearly defined at the legislative level.

Despite the regulation and ritualization of the judicial communicative process, judicial discourse is characterized by an interactive nature, which is manifested even in monologue segments of the court session, where to maintain cooperation with other communicators of the court discussion participants choose strategic and tactical speech means which correspond to their own communicative tasks.

Judicial discourse is characterized by variability in the mental activity of court participants, which is greatly influenced by national mental characteristics. During the trial, when the communicative situation changes, the professional participants of the court session adapt their chosen strategies and tactics of speech behavior in order to accurately reflect their beliefs in a clearly structured communicative space.

The functioning of a defensive attorney's speech as a component of judicial discourse is characterized by a simultaneous combination of features of personal (as a public speech) and institutional discourse. The institutionality of the defense closing argument is manifested in its external procedural features, status orientation, addressability, clear ritualization of its formation and the place of its proclamation during the hearing.

Постановка проблеми. Дискурс можна визначити як інтерактивну комунікативну та ментальну діяльність учасників спілкування, детерміновану мовленнєвими стратегіями і тактиками з урахуванням текстових лінгвістичних та екстралінгвістичних фонових чинників. Крім того, дискурс – це також соціальна діяльність учасників спілкування, емоційний та інформаційний обмін, втілення певних комунікативних інтенцій. У сучасній лінгвіс-

тичній теорії існує велика кількість класифікацій дискурсу, проте найбільш узагальненими є особистісно-орієнтований (персональний) і статусно-орієнтований (інституційний), до якого належить судовий дискурс.

Проблеми вивчення лінгвальних і загальних характеристик судового дискурсу та його складників висвітлено у роботах А. Белової, Т. Дубровської, О. Ільченко, Н. Коваль, Н. Овчиннікової,

І. Палашевської, Т. Скуратовської, А. Солдатової, I. Carranza, V. Henzl, S. Morrison та ін. Враховуючи зацікавленість дослідників до вербальних засобів оптимізації мовленнєвого спілкування, проблема лінгвального забезпечення інституційних характеристик успішності сучасної американської захисної промови досі залишається невирішеною.

Мета роботи полягає у виявленні системотворчих характеристик судового дискурсу в американській захисній промові. Мета передбачає розв'язання таких **завдань**: розкрити поняття «судовий дискурс»; висвітлити його основні функції; з'ясувати інституційні характеристики американської адвокатської промови. **Об'єктом дослідження** є судовий дискурс, **предметом** – інституційні особливості американської промови адвоката у суді.

Виклад основного матеріалу. Як один із різновидів юридичного дискурсу, судовий дискурс із добре спланованими, спеціально організованими та постійно контрольованими складними мовленнєвими подіями повністю відображає специфіку інституційного дискурсу, до якого він належить.

Критичне осмислення наявних підходів показало, що поняття судового дискурсу характеризується значною варіативністю значень. Відсутність єдиного визначення цього типу дискурсу викликана тим фактором, що кожний науковець буде своє визначення на основі певного компоненту.

Використовуючи виокремлені В. Карасиком «системотворчі ознаки інституційного дискурсу», К. Устинова визначає судовий дискурс з урахуванням притаманного йому **хронотопу** (місця втілення та реалізації судового дискурсу – зали судового засідання) як «мовленнєвий і текстовий вияв юридичного дискурсу в рамках судового засідання» [1, с. 126].

О. Климович, розглядаючи судовий дискурс, акцентує увагу на такій його важливій ознаці, як **склад учасників** судового спілкування й окреслює досліджуваний тип дискурсу як «інституційну форму спілкування, яка організується в межах певного соціального інституту (суду), має певну мету (встановити істину) та визначається статусно-рольовими характеристиками учасників спілкування (професійними агентами – суддею, прокурором, адвокатом і непрофесійними клієнтами – підсудним, свідком)» [2, с. 36].

Варто зазначити, що довільні зміни щодо збільшення чи зменшення кількості учасників судового процесу чи діапазону їхньої дії не можливі, тому судовому спілкуванню характерний чіткий розподіл ролей між його учасниками, зумовлений саме інституційною природою цього типу дискурсу.

Учасниками судового дискурсу виступають як професіонали, тобто представники інституту правосуддя (суддя, прокурор, адвокат), так і непрофесіонали, а точніше громадяни, котрі

під час судового процесу мають нижчий статус (підсудний, присяжні, свідок, експерт). Як зазначає Е. Вейганд, професійні учасники судового дискурсу повинні володіти спеціальними знаннями, необхідними для вирішення спеціальних інституційних завдань [3]. Спеціальні знання вміщують як знання права та процесуальних норм, так і знання з юридичної риторики та психології людини, необхідні для підтримки свого статусу й успішного виконання обов'язків під час судового процесу. Непрофесійні учасники не мають відповідних юридичних знань, тому порівняно із професіоналами зазвичай знаходяться на нижчому соціальному рівні. На думку американської дослідниці В. Хензл: «Соціальна, мовна та культурна нерівність учасників судового процесу може призвести до непорозуміння, чи «комунікативних суперечок», які ґрунтуються на різниці у знаннях технічної мови, процедурних вимог і правових понять» [4, с. 141], проте варто зазначити, що така нерівність учасників судового дискурсу пояснюється його інституційною природою, яка також визначає його мовні та мовленнєві особливості.

Саме **комунікативний компонент** досліджуваного типу дискурсу використовує у своєму трактуванні Н. Коваль: «Інтегральною ознакою судового дискурсу є комунікативна ситуація, що відбувається під час судового процесу та разом з екстралінгвістичними чинниками визначає диференційні мовні ознаки судового дискурсу» [5, с. 8].

Г. Манаєнко визначає судовий дискурс із урахуванням саме **екстралінгвістичних чинників** і тому вважає, що цей тип інституційного дискурсу «детермінований соціально-історичними умовами, сталими стереотипами організації та інтерпретації текстів як компонентів, які є їхніми складовими частинами та відображають їхню специфіку» [6, с. 13].

У нашому дослідженні ми погоджуємося з визначенням Т. Дубровської та розуміємо досліджуваний дискурс як «вербально-знакове відображення процесу комунікації під час судового процесу, що розглядається в соціально-історичному, національно-культурному, конкретному ситуативному контексті з урахуванням характеристик і намірів комунікантів» [7, с. 14].

Належність судового дискурсу до сфери правових відносин, які забезпечують визначення та регулювання меж правничих дій, надання правової оцінки діяльності особи, а також встановлення істини, зумовлює функції, притаманні цьому типу дискурсу.

Лінгвісти виокремлюють дві основні групи функцій судового дискурсу: **інваріантні** та **похідні**. До першої групи належать регулятивна («полягає у встановленні та збереженні норм і цінностей, що зумовлюють взаємні дії між інститу-

том і суспільством, між агентами всередині інституту та іншими інститутами») та перформативна функція («виражена в комунікативних практиках інституційної спільності»). До похідних функцій дослідники відносять інформативну, котра має на меті генерування, трансляцію та ретрансляцію смислів, що входять у предметну галузь регулятивних процесів інституційної діяльності; інтерпретативну, що полягає в інтерпретації смислів комунікативних дій; кумулятивну, яка передбачає формування «інституційної пам'яті»; презентативну – створення іміджу інституту та його агентів, а також авторитету права; стратегічну, що реалізується у виборі юридично релевантних комунікативних вчинків при досягненні інституційних завдань; кодову, яка полягає у створенні спеціальної мови, ефективною для досягнення мети інституційної діяльності [8, с. 8–9].

Стратегічна комунікативна настанова визначає компетитивний характер, а тому за своєю комунікативною природою досліджуваний тип дискурсу визначається як ораторський, а «відповідно до категорій класичної риторики» – аргументативний [9, с. 112].

Інтенційність дій учасників судової суперечки дає можливість структурувати досліджуваний тип дискурсу. Застосовуючи поділ І. Васильянової судового дискурсу на змагальний і дорадчий [10, с. 7], А. Смирнов у своєму дослідженні звертає увагу саме на дискурсивно-змагальний тип. Ліст підкреслює мету такого дискурсу – забезпечення сторін не просто формально рівними, але фактично достатніми можливостями для захисту своїх законних інтересів [11]. На думку дослідника, намагання виграти шляхом мистецтва судової суперечки свідчить про зміну процесуального мислення учасників судової комунікації та формування нових типів дискурсу – дискурсів звинувачення та захисту.

Тому у промовах учасників судового процесу відбувається вербальне вираження ментального процесу інтерпретації тексту закону, який має на меті здійснити маніпулятивний вплив на судову аудиторію. О. Хлопова вважає необхідним виділити третій тип цього дискурсу, а саме маніпулятивний дискурс, котрий визначає як «особливий вид комунікації під час судового розгляду, особливий тип мовленнєвої поведінки адвоката, прокурора, суть якої полягає у специфічному впливі на свідомість адресата за допомогою мовних засобів і яка має за мету добитися бажаних показань свідка і, як наслідок, виграти справу» [12, с. 56].

На основі зазначеного можна припустити, що адвокатська промова належить до змагального типу судового дискурсу маніпулятивного характеру, тому що своєю мовленнєвою поведінкою адвокат впливає на судову аудиторію задля

прийняття рішення, вигідного для його клієнта. Узагальнюючи зазначене, адвокатський дискурс розуміємо як різновид судового дискурсу й один із видів ораторського мистецтва. Адвокатський дискурс є одним із найбільш комплексних і продуктивних засобів сугестії на судову аудиторію. Цей тип дискурсу можна розглядати як професійну діяльність оратора-захисника, який у своїй промові поєднує інституційність, що зумовлено статусно-рольовими відношеннями, емотивність, стратегічність і логічну завершеність. Крім того, адвокатський дискурс інтерпретуємо як раціонально-логічну низку умовиводів, скерованих на збудження і привернення уваги аудиторії та прийняття певного рішення.

Найчіткіше інституційний характер захисної промови простежується у її вступній і завершальних частинах, що можна проілюструвати такими прикладами:

1. *If it please the Court, gentlemen for the State, and ladies and gentlemen ...,*

... And I ask you to find him not guilty without hesitation, and, ladies and gentlemen, I ask you to do it with dispatch. Thank you very much. [13].

2. *May it please Your Honor ...,*

... I ask you to vote your conscience, follow the law, and don't make a mistake. Thank you. [14].

3. *May it please the Court, ladies and gentlemen of the jury ...,*

... I ask you to return a verdict of not guilty by reason of insanity. And I thank you for your time [15].

Також риси інституційності промови адвоката проявляються у тексті її основної частини, де обов'язкові процесуальні вимоги тісно співпрацюють з індивідуальними мовними та мовленнєвими прийомами захисника. Тобто адвокат відстоює приватний інтерес підзахисного за допомогою мовленнєвих засобів у межах закону, наприклад:

... She acknowledges she left him in the car. She forgot he was there. She killed him. She also says, I remember dropping him off. I killed my child. She's struggling with the competing things that are going on in her head <...> Can we play that? Before we do, Your Honor, do we have the twelve (12) copies of the transcript? [16].

Зрозуміло, що у зазначеному фрагменті адвокатської промови об'єктивуються риси інституційного дискурсу у ритуальних звертаннях до суду та в загальній будові виступу, однак схильність до повторювань *She*, формулювання риторичних запитань, присутність дещо іронічного ставлення до свідка виявляє особистість адвоката.

Висновки. Отже, вже наведені звернення до суду на початку промови та прохання про виправдання підзахисного наприкінці виступу захисника свідчать про її належність до статусно-орієнто-

ваного спілкування, оскільки такі частини адвокатської промови яскраво відображають її ритуалізований, регламентований та інтерактивний характер. Крім того, використання комплексу лінгвальних засобів реалізації комунікативної мети адвоката доводить маніпулятивний характер адвокатського виступу. Таким чином, можна зробити висновок, що захисній промові адвоката властиві всі характеристики судового дискурсу (чіткий розподіл ролей, статусна нерівність учасників, зв'язок з екстралінгвістичною ситуацією, ритуалізований, регламентований, але інтерактивний характер), що визначають його інституційну належність і роблять яскравим прикладом статусно-орієнтованого дискурсу.

Перспективним ми вбачаємо порівняльне дослідження індивідуальних вербальних засобів переконання у виступі адвоката та прокурора, оскільки задля впливу на кінцеве рішення журі, до якого входять звичайні люди, їхня риторика повинна бути їм близька і зрозуміла.

ЛІТЕРАТУРА

1. Устинова К.А. Институциональные признаки судебного дискурса. *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение*. 2011. № 33 (248). Вып. 60. С. 125–127.
2. Климович О.В. Средства речевого воздействия в судебном дискурсе *Збірник наукових праць з гуманітарних дисциплін «Славута»*. 2013. № 7. С. 34–42.
3. Weigand E. Principles of Dialogue. With a special focus on business dialogues. *Cooperation and conflict in ingroup and intergroup communication: selected papers from the Xth Biennial Congress of the IADA, Bucharest 2005*. Ed. L. Ionescu-Ruxandoiu, L. Hoinarescu. Bucharest : Bucharest University Press, 2006. P. 35–51.
4. Henzl V.M. Language in courts. *Dialoganalyse VI : Referate der 6. Arbeitstagung, Prag 1996*. Tuebingen : Max Niemeyer, 1998. Teil 2. P. 141–147.
5. Коваль Н.Є. Мовні засоби аргументації в юридичному дискурсі (на матеріалі англійських законодавчих та судових документів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Одеса, 2007. 22 с.
6. Манаенко Г.Н. Осложненное предложение в языке и речи : Очерки по теории и методологии исследования. Ставрополь : Изд-во СГУ, 2003. 65 с.
7. Дубровская Т.В. Судебный дискурс: речевое поведение судьи (на материале русского и английского языков). Москва : Изд-во «Академия МНЭПУ», 2010. 351 с.
8. Палашевская И.В. Судебный дискурс: функции, структура, нарративность : автореф. дис. ... докт. филол. наук : 10.02.19. Волгоград, 2012. 41 с.
9. Конечкая В.П. Социология коммуникации. Москва : Международный университет бизнеса и управления, 1997. 304 с.
10. Васильянова И.М. Особенности аргументации в судебном дискурсе : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Тверь, 2007. 17 с.
11. Смирнов А.В. Реформы уголовной юстиции конца XX века и дискурсивная состязательность. *Журнал российского права*. 2001. № 12. С. 145–155.
12. Хлопкова Е.В. Понятие манипулятивного судебного дискурса. *Креативная лингвистика*. 2010. Вып. 2. С. 48–54.
13. 1966 Trial Transcripts – Sam Sheppard Case. URL: http://engagedscholarship.csuohio.edu/sheppard_transcripts_1966/5/.
14. Clay Shaw Trial Transcripts. URL: <https://www.maryferrell.org/mffweb/archive/docset/getList.do?docSetId=1016&page=3&sortBy=title>.
15. John W. Hinckley Trial. URL: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CCwQFjAC&url=http%3A%2F%2Frawhidedown.com%2Fwordpress%2Fwp-content%2Fthemes%2FrawhideDown%2FPDFs%2FClosingArguments.pdf&ei=kewwVaPsCaL5yQPx8oHYCw&usq=AFQjCNGjcgFQVaXvHwxED5y7oT1V70nIuA>.
16. Sample Closing Arguments Transcripts. URL: http://defensewiki.ibj.org/index.php/Sample_Closing_Arguments_Transcripts.

REFERENCES

1. Ustinova K.A. (2011). Institutional characteristics of judicial discourse [Institucional'nye priznaki sudebnogo diskursa]. *Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta. Filologiya. Iskusstvovedenie*, № 33 (248), Vol. 60, pp. 125–127.
2. Klimovich O.V. (2013). Means of speech influence in judicial discourse [Sredstva rechevogo vozdeystviya v sudebnom diskurse]. *Zbirnik naukovih prac' z humanitarnih disciplin „Slavuta”*, № 7, pp. 34–42.
3. Weigand E. (2006). Principles of Dialogue. With a special focus on business dialogues. *Cooperation and conflict in ingroup and intergroup communication: selected papers from the Xth Biennial Congress of the IADA, Bucharest 2005*. Ed. L. Ionescu-Ruxandoiu, L. Hoinarescu. Bucharest : Bucharest University Press, pp. 35–51.
4. Henzl V.M. (1998). Language in courts. *Dialoganalyse VI : Referate der 6. Arbeitstagung, Prag 1996*. Tuebingen : Max Niemeyer, Teil 2, pp. 141–147.
5. Koval' N.Ye. (2007) Linguistic means of argumentation in legal discourse (based on English-lan-

- guage legislative and judicial documents)[Movni zasobi argumentacii v yuridichnomu diskursi (na materialii anglo-movnih zakonodavchih ta sudovih dokumentiv)]. Extended abstract of candidate's thesis. Odesa, 22 p.
6. Manaenko G.N. (2003). Complicated Sentence in Language and Speech: Essays on Theory and Research Methodology [Oslozhennoe predlozhenie v yazyke i rechi : Ocherki po teorii i metodologii issledovaniya]. Stavropol, 65 p.
 7. Dubrovskaya T.V. (2010). Judicial discourse: speech behavior of a judge (based on the Russian and English languages) [Sudebnyj diskurs : rechevoe povedenie sud'i (na materiale russkogo i anglijskogo yazykov)]. Moscow, 351 p.
 8. Palashevskaya I.V. (2012). Judicial discourse: functions, structure, narrative [Sudebnyj diskurs : funkcii, struktura, narrativnost']. Extended abstract of candidate's thesis. Volgograd, 41 p.
 9. Koneckaya V.P. (1997). Sociology of communication [Sociologiya kommunikacii]. Moscow, 304 p.
 10. Vasil'yanova I.M. (2007). Features of argumentation in judicial discourse [Osobennosti argumentacii v sudebnom diskurse]. Extended abstract of candidate's thesis, 17 p.
 11. Smirnov A.V. (2001). Reforms of criminal justice at the end of the twentieth century and discursive competition [Reformy ugovolnoj yusticii konca XX veka i diskursivnaya sostyazatel'nost']. Zhurnal rossijskogo prava, № 12, pp. 145–155.
 12. Hlopkova E.V. (2010). The concept of manipulative judicial discourse [Ponyatie manipulativnogo sudebnogo diskursa]. Kreativnaya lingvistika. Astrahanskij gos. universitet. Astrahan', Issue 2, pp. 48–54. 1966 Trial Transcripts – Sam Sheppard Case. Retrieved from: http://engagedscholarship.csuohio.edu/sheppard_transcripts_1966/5/.
 13. 1966 Trial Transcripts – Sam Sheppard Case. Retrieved from: http://engagedscholarship.csuohio.edu/sheppard_transcripts_1966/5/
 14. Clay Shaw Trial Transcripts. Retrieved from: <https://www.maryferrell.org/mffweb/archive/docset/getList.do?docSetId=1016&page=3&sortBy=title>.
 15. John W. Hinckley Trial. Retrieved from: <http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0CCwQFjAC&url=http%3A%2F%2Frawhide.com%2Fwordpress%2Fwp-content%2Fthemes%2FRawhideDown%2FPDFs%2FClosingArguments.pdf&ei=kewwVaPsCaL5yQPx8oHYCw&usg=AFQjCNGjcgFQVaXvHwxED5y7oT1V70nIuA>.
 16. Sample Closing Arguments Transcripts. Retrieved from: http://defensewiki.ibj.org/index.php/Sample_Closing_Arguments_Transcripts.